

vooroorlogs Nederland. Juist omdat Van der Meer de betekenis (en beperkingen) van dat denken zo goed laat zien en ook herhaaldelijk waarschuwt tegen anachronismen, komt zijn morele verontwaardiging over Schorers gebrekkige inzicht in het nationaal-socialisme en het uitblijven van publieke uitingen van mededogen met de joodse slachtoffers van de oorlog ('wij hadden hem groter gewenst') over als een merkwaardige incongruentie, die zich alleen maar laat verklaren uit de emancipatorische benadering die homostudies zo lang kenmerkte. De oud-ambassadeur had mijns inziens dan ook wel een punt, toen hij zijn familielid tegen een 'al te hard eigentijds oordeel' in bescherming wilde nemen. Maar verder valt er op de kwaliteiten van dit boek eigenlijk nauwelijks iets af te dingen. Momenteel werkt Van der Meer aan een biografie van de beroemde volkskundige Piet Meertens (1899-1985), net als Schorer homoseksueel maar wel een man met een veel complexere persoonlijkheid. Ik kijk erg uit naar dat boek.

Conrad Gietman

¹ G. Donker, ed., 'De biografie van mr. J.A. Schorer. Toespraken bij de presentatie door auteur Th. van der Meer en familielid D.M. Schorer', *Pro memoria*, IX (2007) 118-122.

² De Geer vreesde dat een verbod homoseksuelen tot publieke agitatie zou aanzetten, en dat 'dingen waarvoor totnutoe gold: laten zij onder u zelfs niet genoemd worden', inzet van strijd zouden worden.

³ Vgl. Y. Kuiper, 'Aristocraten aan de top. Recent biografisch onderzoek en adelsgeschiedenis', *Virtus*, XV (2008) 7-29.

EEN ZEER 'ON-GRONINGSE GRONINGER'

Sytze van der Veen, *Een Spaanse Groninger in Marokko. De levens van Johan Willem Ripperda (1682-1737)* (Amsterdam: Bert Bakker, 2007, 677 p., ill.)

Van R. van Luttervelt bezitten we het interessante proefschrift *De buitenplaatsen aan de Vecht*, een studie waarvan in 1948 een handelseditie verscheen. In het 'Karakteristiek' getitelde hoofdstuk vinden wij boeiende cultuurhistorische beschouwingen. Op pagina 259 en verder wordt ingegaan op een fenomeen dat volgens Van Luttervelt aantoonde dat de Nederlandse Republiek 'niet meer *bij*' was. 'In deze in de rest van Europa dikwijls tot in het onzinnige doorgedreven cosmopolitische tijd trof men in de Nederlandsche republiek opmerkelijk weinig vreemdelingen in de regering, het leger en de hofhouding der Oranjes aan.' In een voetnoot noemt Van Luttervelt vervolgens tal van mannen en vrouwen die buiten hun vaderland carrière maakten. Onder hen zijn – ik noem ze zeker niet allemaal – Eugenius van Savoye en Maurits van Saksen als veldheren in buitenlandse dienst, Catharina van Anhalt als keizerin van Rusland en Struensee als eerste minister van Denemarken. Als eerste ministers van Spanje noemt hij de Italiaan Alberoni en de Nederlander Ripperda.

Over het turbulente leven van laatstgenoemde is inmiddels vrij veel geschreven, maar de betrokken auteurs hebben zich bijna nooit laten weerhouden om daar episodes als het ware uit te lichten omdat deze zich leenden tot de productie van erotische of zelfs scabreuze passages, waarbij ze vaak hun fantasie de vrije loop lieten. Sinds kort beschikken wij echter over een wetenschappelijk verantwoorde

biografie, waarop de historicus Sytze van der Veen in 2008 aan de Amsterdamse Vrije Universiteit promoveerde.

Jan Willem Ripperda werd in 1687 geboren uit de Winsumer tak van het hoofdelingengeslacht waaruit ook de beroemde verdediger van Haarlem voortkwam. Ripperda had echter katholieke ouders en hij kreeg zijn opvoeding deels bij de jezuïeten te Emmerik en Keulen. In 1704 ging hij evenwel, weer teruggekeerd naar het Groningerland, over naar de publieke, dus gereformeerde kerk. Zulks om twee redenen: hij wilde trouwen met de gereformeerde Alida Schellingwou en hij kon als katholiek geen rol spelen in de Groninger politiek. Die rol heeft hij vervolgens met grote behendigheid gespeeld. Daarbij bleek beginselvastheid niet zijn sterkste zijde, zoals bijvoorbeeld aan de dag trad toen hij na de dood van Prins Jan Willem Friso in 1711 overliep naar de anti-stadhouderlijke partij. Als beloning daarvoor werd hij benoemd als Gedeputeerde der Ommelanden in de Staten-Generaal. In 1714 werd hij – inmiddels had hij de steun verloren van zowel de Ommelanden als de Stad, waarbij hij zwaar in de schuld stond omdat deze hem financieel had gesteund bij politieke machinaties in de Ommelanden – weggepromoveerd naar de post van gezant in Spanje. In 1715 werd zijn rang verhoogd tot die van ambassadeur, echter zonder vermeerdering van traktement – ongetwijfeld tot zijn grote teleurstelling. Ripperda verkeerde namelijk nog steeds in geldnood, mede als gevolg van zijn uitbundige levensstijl: zijn pompeuze officiële intocht in 1716 bijvoorbeeld kostte vijftigduizend gulden, een bedrag dat Hunne Hoogmogenden niet wensten te fourneren. Op 3 januari 1718 werd hij op eigen verzoek als ambassadeur ontslagen. Na een kort bezoek aan het vader-

land keerde hij echter naar Spanje terug, waar hem een nieuwe loopbaan wachtte als vrucht van de uitstekende relaties die hij inmiddels had opgebouwd met de koninklijke familie, met name met koningin Elisabeth Farnese, en met eerste minister Alberoni. Voorwaarde was natuurlijk wel dat hij terugkeerde tot het katholieke geloof, hetgeen, naar Van der Veen aanneemt, geschiedde bij de Keulse jezuïeten. In eerste instantie werd Ripperda directeur van de mede op zijn instigatie tot stand gekomen Koninklijke Lakenfabriek (met deels Nederlandse arbeiders). In 1724 kreeg hij de kans om een rol van Europese allure te gaan spelen. Hij werd belast met een (misschien door hemzelf bedachte) missie naar Wenen om daar de verzoening te bewerkstelligen tussen de Spaanse Bourbons en het Huis Habsburg. Daarmee begon wat wij de meest glansrijke periode van zijn leven mogen noemen, met als apotheose opnieuw een pompeuze intocht, ditmaal, zij het met moeite, gefinancierd door de Spaanse Kroon. Ripperda heeft de resultaten van zijn Weense onderhandelingen consequent rooskleuriger voorgesteld dan zij waren. Dat heeft hem nog tijdens de besprekingen in kwestie de (later gerealiseerde) belofte van onder meer een Spaanse hertogstitel opgeleverd en bijgedragen tot zijn verdere opgang. Het heeft ook mede geleid tot zijn smadelijke val als sleutelfiguur in de Spaanse politiek. Na zijn terugkeer in Spanje in 1725 werd Ripperda *de facto* eerste minister en op 2 februari 1726 volgde zijn verheffing tot Grande van Spanje in de eerste rang. Spoedig bleken echter de Weense diplomatieke triomfen deels imaginair en de op zichzelf vaak zinnige en op zijn instigatie ingevoerde hervormingen zo kostbaar dat een staatsbankroet het gevolg was. Het resultaat was dat hij in mei

1726 werd ontslagen en vervolgens opgesloten in het *Alcazar* van Segovia. Vandaar wist hij in augustus 1728 te ontsnappen. Hierbij was essentieel de hulp van het dienstmeisje Josepha Ramos, die daarna zijn maîtresse was tot haar dood in 1733 te Amsterdam. In de periode 1728-1731 verbleef Ripperda achtereenvolgens in Londen en in de Republiek, om in oktober 1731 naar Marokko te vertrekken.

Het verblijf in Marokko duurde tot Ripperda's dood op 5 november 1737 te Tetuan. Het heeft vroegere 'biografen' allerlei verhalen in de pen gegeven. *Wahrheit* en *Dichtung* zijn daarin vaak moeilijk te onderscheiden. De beweringen als zou hij islamiet zijn geworden of een syncretistische secte hebben gesticht, moeten wel naar het rijk der fabelen worden verwezen. Niet onmogelijk is dat hij iets te maken heeft gehad met de poging van Theodor baron von Neuhoff om koning van Corsica te worden. Zeker is wel dat hij een of meer kaperscheppen heeft gereed en contacten had met Nederlandse mannen en vrouwen die in slavernij leefden in Marokko. De Nederlandse zeeofficier Martinus Lambrechts zag na Ripperda's dood in een paleis te Tanger enkele vroegere eigendommen van Ripperda, waaronder een Statenbijbel met genealogische aantekeningen die hij zou copieren. Waarschijnlijk is via hem een even fraai als curieus object uiteindelijk beland in de Groninger Archieven: Ripperda's adelsdiploma uit diens glorie-tijd. Ik heb grote bewondering voor de vasthoudendheid waarmee Van der Veen Ripperda's kronkelweg door het leven heeft gevolgd. Hij geeft een overtuigend beeld van het leven van deze Groninger, van wie in ieder geval gezegd moet worden dat hem in opvallende mate 'de dege deeg'likheid' ontbrak waarvan het

Gronings volkslied gewaagt. Vele nieuwe gegevens heeft hij aan de dag gebracht en hij maakt ons deelgenoot van diverse ontdekkingen, zoals die van Ripperda's graf te Tetuan. Het taalgebruik echter doet mij soms te barok aan. Van der Veen lijkt mij hier iets te veel beïnvloed door het bloemrijke taalgebruik van de achttiende eeuw. Het eerder genoemde diploma een 'adelsboek' te noemen, lijkt mij onjuist.

Van der Veens betoog is zeer degelijk onderbouwd. Dat er in een verhandeling van deze lengte enkele (niet zeer belangrijke) onjuistheden zijn geslopen, was welhaast onvermijdelijk. In 1702 is geen zilvertvoot 'tot zinken gebracht' in de Baai van Vigo (309). Het niet aan zee gelegen Chatham heeft geen 'rede' (342). Dat de katholieke Josepha Ramos in de Amsterdamse Zuiderkerk werd begraven (480), is niets bijzonders: in Amsterdam kon alleen worden begraven in de gereformeerde en lutherse kerkgebouwen.

Wil men deze biografie plaatsen in het kader van de adelsgeschiedenis, dan zou dat – min of meer in het voetspoor van Van Luttervelt – wellicht als volgt kunnen gebeuren. Ripperda is een vertegenwoordiger van een mensentype dat in de achttiende eeuw veel vaker voorkomt: de edelman die buiten zijn vaderland geluk, althans succes, zoekt en vindt en daarmee typerend is voor zijn tijd. Het lijkt zinvol aan dit fenomeen meer aandacht te besteden.

Tot slot wil ik vermelden dat men in dit boek als gevolg van de onderzoeksdrijf van de auteur bijzonderheden vindt over diverse andere leden van de familie Ripperda. Het meest curieus vond ik de *cartoon* gereproduceerd op pagina 375, in 1934 gepubliceerd door 'een verre verwant'.

Ph.M. Bosscher